

ARMENPENNINGEN VAN KERKELIJKE INSTANTIES

door Jacques Priem

Deze aflevering van de serie over de Gentse bijstand- en armenpenningen geeft een overzicht van de uitgaven van de kerkelijke instanties. Vanaf de vroege middeleeuwen nam de armenzorg een belangrijke plaats in bij de activiteiten van de geloofsgemeenschap. Om te voorkomen dat het geld dat hiervoor beschikbaar was voor andere doeleinden werd aangewend dan de opzet was, gaf men penningen uit die recht gaven op brood, turf enz.

St. Nikolaaskerk. Op de voorzijde een staf en bisschopsmijter, links S(int) en rechts N(ikolaas). Op de keerzijde in Gotisch schrift de aanduiding XIID voor 12 deniers.

Met het uitgeven van deze armenpenningen hoopte men de behoeftigen enige verlichting te geven en hen te sterken in het geloof.

St. Nikolaaskerk. Op de voorzijde de heilige Nikolaas gekleed in bisschopsgewaad met mijter en een staf in de linkerhand. Aan de rechterzijde drie kinderen in een ton. Het omschrift luidt: VAN ST NICLAES Ao. 1655. Op de keerzijde is een duif afgebeeld, symbool voor de Heilige Geest, rechts van de duif het cijfer 4 voor vier stuiver. Het omschrift luidt: VAN DEN HEYLIGHEN GHEEST.

Behalve de stad Sint Niklaas in België die naar deze heilige is vernoemd, was deze bisschop uit Myra (Turkije) de stadspatroon van verschillende steden o.a. Amsterdam. De volgende penningen werden

St. Janskerk. Op de voorzijde is Sint Johannes ten voeten uit afgebeeld voorzien van een nimbus (lichtkrans). In zijn armen houdt hij het Lam Gods. Het omschrift luidt: SANTE IOHANNES. In het Latijn wordt de letter J als een I geschreven. Op de keerzijde staat de tekst: SIT NOME DOMINI BENEDICTUM (De naam des Heere zij geloofd).

uitgegeven door het armenbestuur van de Sint Bavokerk. Het betreft hier geld- en goederenpenningen. Op de gemeenschappelijke voorzijde staat het Lam Gods afgebeeld, de kop naar rechts gewend. Verder een banier, het geheel is gevat in een epicycloïde met tien bogen.

Penning voorzien van een Christusportret gevat in een epicycloïde met tien bogen. Om het hoofd zijn twaalf spijkers geplaatst. De mond is doorstoken met twee zwaarden.

Penning voorzien van drie cirkels met daartussen twee balken waarop de tekst SLAEP LAKEN is aangebracht. Onder en boven geflankeerd met twee rozetten.

Penning voorzien van een dubbele rand. In het midden een epicycloïde van acht bogen met daarin een schoen. Hieromheen achtmaal de letter A als afkorting van ALLE ARMEN AANZIET AANLEERD AANSCHOUWD AANHOORD AANBID AANDENK. Deze penning was goed voor een paar schoenen.

Penning als boven beschreven maar nu voorzien van twee schoenen = twee paar schoenen.

Voordat de Sint Bavokerk ontstond was er al een Sint Bavoabdij. Deze dateert uit het begin de 13e eeuw. In 1540 verdreef Karel V de monniken uit de abdij die toen hun intrek in de St. Janskerk

namen en deze omdoopte tot St. Bavokerk. De eerste armenpenningen dateren uit 1435, de laatste uit 1765 of iets later. Door deze grote tijdspanne is er een evenzo grote variatie aan penningen van de St. Bavo.

Armenpenning. Op de voorzijde staat het wapen van St. Bavo afgebeeld. Het is een pelikaan met gespreide vleugels en een bisschopsstaf boven het hoofd en het gekroonde wapenschild van de stad op de borst. Op de keerzijde is het gekroonde stedelijke wapenschild afgebeeld. Aan de linkerzijde is het cijfer 5 ingeslagen.

Armenpenning. Een soortgelijke penning als hierboven beschreven. Op de keerzijde is nu het bedelingsnummer 2 ingeslagen.

Armenpenning uit 1437. Op de voorzijde is nu een pelikaan met gespreide vleugels, staande op een nest afgebeeld. Op de keerzijde staat een bisschopsstaf afgebeeld geflankeerd door het jaartal.

Armenpenning uit 1677. Op de voorzijde van deze penning staat een pelikaan met jong, samen in een mand afgebeeld. Op de keerzijde staat een monogram van de letters MR en het jaartal afgebeeld.

Armenpenning zonder jaartal. Op de voorzijde de letters S(int) B(avo) twee gekruiste korenaren en het cijfer I. De keerzijde heeft dezelfde voorstelling.

Armenpenning zonder jaartal. Op de voorzijde is een bisschopsstaf tussen S. en B. afgebeeld. Op de keerzijde vinden we de letter S tussen de aanduiding J 2. De kapitale S zou staan voor smout (bereid vet).

Armenpenning van de kapel van de Heilige Geest. Op de voorzijde is een duif met nimbus, voorstellende de Heilige Geest afgebeeld alsmede de letters S.B. Op de keerzijde staat een H (= hout) en het jaartal 1762.

Armenpenning zonder jaartal. Op de voorzijde de beelde naar als hierboven beschreven. Op de keerzijde nu het cijfer negen.

Armenpenning zonder jaartal. Op de voorzijde de beelde naar als hierboven beschreven. Op de keerzijde nu het cijfer 4 tussen twee punten.

Naast de 'normale' armenpenningen die recht gaven op voedsel, kleding of turf, waren er ook de zgn. bid- of geloofspenningen voor het zieleheil de armen. Als voorbeeld tonen wij u een de Heilige Sacramentskapel. Na het bijwonen van de mis gaf ze recht op een brood.

Sacramentspenning. Op de voorzijde is een monstrans afgebeeld. Het omschrift luidt: LAV DATVR SANCTIS SIMVM SACRAMENTVM. Op de keerzijde staat de tekst: BIDT VOORDE SIELE.

Voorts bestaan er van Gent ook

lid- en aanwezigheidspenningen en had de brandweer eigen penningen. Ik wil speciaal aandacht vestigen op een minder bekende armenpenning.

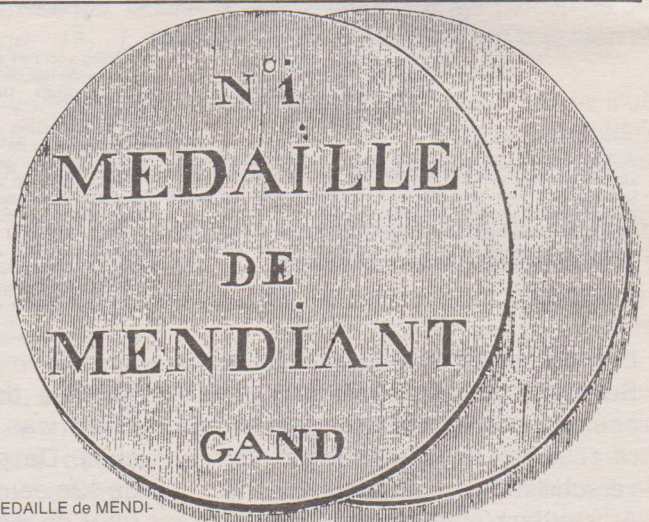
Het is er een van de Ste. Pharailliskerk. De reden van de miskenning is misschien het feit dat deze kerk in 1875 werd afgebroken.

Armen penning 1428. Op de voorzijde staat een afbeelding van Sinte Pharaillidis het hoofd met een lichtkrans omgeven. In de rechterhand houdt zij een palmtak, in de linker een bijbel. Aan weerszijden staat het jaartal 1428, hieronder zijn twee ganzen afgebeeld. Het omschrift luidt: SIG. CAPELLANORV. ECCLIE. GANDEN. SC. TE. Op de keerzijde staan de letters LAV / PBR afgebeeld. Deze staat voor: Looft Armen U Pharaillidis Brood.

De laatste penning die wij U willen voorstellen is een zgn. bedelaarspenning. Deze penning, die duidelijk zichtbaar moest worden gedragen, gaf toestemming om te bedelen.

Deze penningen zijn voorzien van een nummer en een gaatje voor bevestiging aan de kleding. Behalve Gent zijn er tal van andere plaatsen waar soortgelijke penningen werden gebruikt. Een uitvoerige beschrijving vindt u in L. Minard-van Hoorebeke 'Description de méreaux et autres objets anciens des Gildes et Corps de métiers eglises etc.'

Loden penning met de tekst: No.1 MEDAILLE de MENDIANT gand. De keerzijde is blanco.